saarlased ühes mandri eestlastega piiranud Reevele lossi ja ainult juhuse tõttu pääsid taanlased (saarlased, pidades merel nähtud laevu ekslikult taanlaste omiks, loobusid piiramisest). See juht, mis võis peatselt korduda, sundis Andreast otsima lähemat koostööd sakslastega; seepärast tühistas ta Albertilt W.-ile antud lubadused ja sõlmis sakslastega ühise sõja ja rahu lepingu paganate ja venelaste vastu. Kui siis 1221. a. suvel ilmus Riiga W.-i volinik Gotschalk, et vastavalt kokkuleppele foogtina linna üle valitseda, siis oli ta sunnitud sealt lahkuma. — 1222. a. suvel vallutas W. osa Saaremaad; sinna tulnud liivimaalastega jõuti pikkade läbirääkimiste järel kokkuleppele: W. andis Liivimaa tagasi piisk. Albertile, kinnitas ilmlikud õigused Sakalas ja Ugaunias ordule, kiriklikud Albertile; selle eest kohustusid õiguste saajad pidama W.-i suhtes igavest truudust ja andma talle abi võitlustes venelaste ja paganate vastu. Viimasele tingimusele vastavalt jäi otsekohe salk orduvendi taanlaste lossi kaitseks saarele. W.-i lahkumise järel alustasid saarlased kohe vabadusvõitlust ja tõrjusid peatselt võõrad saarelt välja. Siit levis vabadusvõitlus veel 1222. a. sügisel maisamaale; kõikjal tõrjuti võõrad maalt välja, ainult taani loss Reeveles pidas vastu. Taanlasi tabas samal ajal teine veel raskem õnnetus: ööl vastu 7. V 1223 vangistas Schwerini krahv Heinrich Lyø saarel jahil oleva kun. W.-i. Orlamünde krahvi Alberti, kes oli nüüd tegelik riigivalitseja, katse W.-i vabastada äpardus: ta kaotas Møllni lahingu ja langes ka ise vangi (1225. a. jaan.). Kõik taanlaste vallutused P.-Saksamaal läksid kaotsi. Alles dets. 1225 vabaneb W. suurte loobumiste ja suure lunaraha eest vangist, tõotusega mitte kätte maksta oma vaenlasile. Peatselt vabastas aga paavst W.-i antud lubaduste täitmisest ja otsekohe algas W. võitlust uuesti. Alles Bornhövedi lahingus juulis 1227 murti W.-i jõud lõplikult. — Eestimaal tõrjusid sakslased eestlaste rahustamisel taanlased täiesti kõrvale. Moodena Wilhelmi (vt.) korraldusel olid taanlased esialgu säilitanud siiski Reeveleja Harjola, kuid 1227. a. vallutas ordu ka need alad ühes Reevele lossiga. W. püüdis oma vallutusi Eestimaal tagasi saada paavsti abil, mis tal lõpuks ka õnnestus, sest Gregoorius IX tegi 1237. a. Mõõgavendade ordu riismete ühinemise puhul Saksa orduga kokkuleppe eeltingimuseks W.-i õiguste rahuldamise. 7. VI 1238 sõlmiti Stenbys W.-i ja Liivimaa ordumeistri Hermann Balke' (vt.) vahel Moodena Wilhelmi juuresolekul rahuleping, mille järgi W. sai oma vallutusist Eestimaal tagasi Harju- ja Virumaa. Maa seesmisse ellu tõi peremeeste vahetus vähe muutust. Vasallkonna enamuse moodustasid ka edaspidi 1227.—38. a. sissetulnud sakslased, kes peatselt keskvalitsuse nõrkuse tõttu kiskusid piiramatu võimu eneste kätte. Maa valitsemine oli koondatud kuningliku prefekti (pealiku) kätte Reevele lossi, kes oli ühtlasi ka maa kõrgem sõjaväeline ülemus. Tähtsaim samm, mis W. Eestimaa suhtes hiljemini ette võttis, on Reevele piiskopkonna taasasutamine 1240. a. — W.-i siseriiklikest korraldustöist olgu nimetatud tema tegevus riigi tulundusliikkude olude parandamisel, millest annab tunnistust tema ajal koostatud »Kong Valdemars Jordebog« (*Liber census Daniae*). Samuti on W. püüdnud paremale järjele tõsta riigi õiguslikku elu; selleks otstarbeks on W.-i algatusel koostatud ja väljaantud Taani õiguse ajaloos tähtsa koha omandanud «Jyske Lov« (1241). W. suri 28. III 1241 Vordingborgis. — Hinnates W.-i esimesi valitsemisaa. on taanlased annud W.-ile nimeks Võitja (Sejr), millega teda kutsutakse üldiselt alates XVI sajandist, kuna varemalt taanlased on nimetanud teda Seaduseandjaks (Lovfører, legifer).

C. F. Bricka, Dansk Biogr. Lexikon XVIII (1904); J. C. H. R. Steenstrup, Danmarks Riges Historie I (1896); R. Usinger, Deutsch-dänische Geschichte 1189—1227 (1863); Läti Henriku kroonika (ed. W. Arndt, *Scr. rer. Germ.* XXIII, a. 1874); Bunge, Herzogth. Estl.; G. v. Brevern, Der Liber census Daniae u. die Anfänge d. Geschichte Harrien u. Wirland's (1858); R. Hausmann, Das Ringen d. Deutschen u. Dänen um den Besitz Estlands bis 1227 (1870); E. Blumfeldt, Ppiisk. Andreas Sunonis Eestimaal (käsikiri Tartu ülik. arhiivis)

E. B.

WALDEMAR IV Atterdag, Taani kuningas, sünd. umbes a. 1320 kun. Kristoffer II-se ja Pommeri hertsoginna Eufemia pojana. Tagandatud Taani troonilt a. 1326, võttis kun. Kristoffer oma noorema poja W.-i kaasa Saksamaale, kus viimane sai kasvatuse keiser Ludwigi (kelle poeg, Brandenburgi markkrahv Ludwig, oli naitunud W.-i õe Margarethaga) õukonnas. Peale Kristofferi surma ja W.-i vanema venna Otto vangi langemist laskis W. enda a. 1338 Põhja-Saksamaal kuulutada Taani riigi pärijaks, kes kavatseb riiki enda kätte võtta. See sündis muidugi keisri heakskiitmisel ja järgmisel a. palus keiser Saksa ordu kõrgmeistrit Dietrich v. Altenburg'i Eestimaad W.-ile vallutada ja tema jaoks enda käes hoida. A. 1340 kuulutati W. Wiborgis (Taanis) Taani kuningaks ja ta algas otsekohe energilist tegevust, et tagasi võita oma riiki, millest talle oli säilinud ainult väike osa Põhja-Jütlandis. See tege-